

Markovits Pál És Munkaszolgálatos Bajtársai

A bori táborban: középen én állok, tőlem balra Rubin Péter franciatanár. Huszonnégy éves voltam, amikor 1941-ben postán megkaptam a behívót, hogy menjek munkaszolgálatra. Hódmezővásárhelyre vittek. Az 5/4-es századba kerültem. Aztán voltunk Kiskunhalason és Orgoványban. Körülbelül húsz hónapig voltam Magyarországon. Közben kétszer voltunk Kárpátalján. Télen utat építettünk, kora tavasszal pedig töltésbevigaszt. 1943 júniusában Borba vittek [lásd: bori rézbányák]. Borban szabályos tábor volt. Szabványméret, direkt tábornak építették, Berlin-lágernek hívták. Ha jól emlékszem, nyolc hatalmas barakk állt benne, melyekben háromszáz ember lakott összesen, de lehet, hogy még több is. A barakkban semmi se volt, csak háromemeletes ágyak külön sorokban. Kényelmesen elfért egymás mellett két ember. A németek előzőleg szerb hadifoglyokkal dolgoztattak, de könnyen megszöktek, hisz ismerték a környéket. Szóltak a magyar hadügyminiszternek, Nagybaczoni Nagy Vilmosnak, hogy küldjön embert, de ő megtagadta a rossz viszonyokra hivatkozva. Persze, hogy leváltották, és kerítették egy olyan hadügyminisztert, aki már másnap összegyűjtötte az embereket. Egyik társam, a délvidéki Löwenberg Ottó volt, a másik pedig Rubin Péter barátom, aki nyelvtanár volt. Megtanultam szerbül szótárból. Olyan jól ment, hogy a végén azt hitték, szlovén vagyok. Nem szerb, hanem másik szláv. Az ennivaló itt már nem volt valami jó, és kijárni sem lehetett. A tábor város felé eső felét szöges dróttal kerítették be, és a kerítés mellett egy patak folyt. Ez volt a határ. Egy régi rézbányában dolgoztunk. Sokféle munka volt. Legtöbben a külszíni fejtésen dolgoztak. Volt egy csoport, amelyik a kisvasutat építette, hogy elszállítsák a kibányászott rezet. A bánya mellett volt egy kis patak, amelyre azt mondták, hogy akadályozza a felszíni fejtést, ezért a föld alá kell vezetni egy alagútba. Én az alagutat fúrtam. Aztán egy szerb bányásszal dolgoztam. Szerb munkavezetőnk volt. Egy idősebb ember, akinek volt egy német társa is. Többnyire emberien bántak velünk. Nemcsak zsidók voltak köztünk, hanem nazarénusok is, akik megtagadták a katonai szolgálatot. Jó viszonyban voltunk, nagyon nagy összetartás volt köztük, ami a munkaszolgálatosok közt nem volt jellemző. A nazarénusoknak volt egy lelki tanácsadója, aki azt mondta, hogy ne hagyjuk el egymást. Sokan

meghaltak, azt hiszem kilencvenöt százalék, vagy több. Volt, ugye, háromezer ember, aki elment akkor 1943 júniusában, és 1944-ben még kértek háromezer embert. Ezekkel ment Radnóti meg a fiatalabb emberek, így lett a létszám hatezer.